

Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie

**ZESPÓŁ INTERDYSCYPLINARNY DO SPRAW
PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE
W DĘBLINIE**

DĘBLIN 2022

Wprowadzenie

Przemoc w rodzinie może spotkać każdego, bez względu na jego status materialny czy społeczny, miejsce zamieszkania, czy też wykształcenie. W polskim prawie istnieje wiele regulacji ustawowych, jak i szczególnych, które wpływają na skuteczną ochronę prawną osób doświadczających przemocy w rodzinie. Zasadniczym dokumentem, który reguluje kwestie przemocy w rodzinie jest Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Zgodnie z art. 2 pkt 2 wspomnianej ustawy, przemoc w rodzinie jest rozumiana przez prawo jako jednorazowe bądź powtarzające się umyślne działanie albo zaniechanie, które narusza prawa lub dobra osobiste osób najbliższych w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego, a także innych osób mieszkających lub gospodarujących wspólnie, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność (w tym seksualną), powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące u nich cierpienia i krzywdy moralne.

Prezentując przegląd przepisów prawnych, których celem ma być udzielenie odpowiedniej ochrony osobom doświadczającym przemocy w rodzinie, należy również wspomnieć o Kodeksie karnym, w którym ujęte jest przestępstwo znęcania się nad rodziną, za które grozi odpowiedzialność karna, łącznie z możliwością skazania sprawcy przemocy na karę pozbawienia wolności. Nie bez znaczenia jest również prawo rodzinne, które umożliwia sądom rodzinnym ingerencję we władzę rodzicielską, jeśli jest ona wykonywana w sposób niewłaściwy, a także możliwość chociażby zakazania kontaktu sprawcy przemocy z dzieckiem.

Procedura Niebieskiej Karty

Procedura „Niebieskie Karty” została wprowadzona w życie w 2010 roku na mocy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Rozporządzenie Rady Ministrów, szczegółowo opisujące przebieg procedury oraz wzory formularzy „Niebieskie Karty”, pojawiło się jesienią 2011 roku, a procedura zaczęła być stosowana w 2012 roku.

Procedurę rozpoczyna ta służba/osoba, która pierwsza powzięła informację o podejrzeniu zaistnienia przemocy w rodzinie, wypełniając formularz „Niebieska Karta” część A. Może to być:

- funkcjonariusz policji w trakcie interwencji domowej lub na dyżurze w komisariacie/komendzie policji, do którego zgłasza się osoba pokrzywdzona lub osoba chcąc zgłosić zawiadomienie o przestępstwie znęcania się w rodzinie,
- pracownik socjalny w trakcie wizyty w środowisku lub w trakcie pracy w jednostce pomocy społecznej,

- pracownik oświaty, do którego dotrze informacja o krzywdzeniu dziecka lub sam poweźmie takie podejrzenie (ślady przemocy na ciele dziecka) – w przedszkolu, szkole, świetlicy, klubie sportowym, ośrodku wychowawczym itd.,
- pracownik ochrony zdrowia – osoby wykonujące zawód lekarza, pielęgniarki czy położnej, ratownika medycznego, ale także inne osoby zatrudnione w placówce świadczące usługi zdrowotne (rehabilitant, fizjoterapeuta, psycholog itd.),
- członek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych – w czasie czynności prowadzonych w ramach procedury zobowiązania do podjęcia leczenia odwykowego.

Po otrzymaniu formularza „Niebieska Karta” część A przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego niezwłocznie, nie później niż w ciągu 3 dni od dnia jego otrzymania, przekazuje go członkom zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej.

W dalszej kolejności członkowie grupy roboczej podejmują działania, których celem jest zatrzymanie przemocy w rodzinie, zapewnienie bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy, motywowanie osoby stosującej przemoc do zaprzestania stosowania przemocy, a osoby doświadczającej przemocy – do podjęcia działań ochronnych. Zakończenie procedury następuje w przypadku:

- a) ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy bądź
- b) rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” nie jest jednoznaczne z uruchomieniem postępowania karnego za znęcanie się nad rodziną. Zadaniem procedury jest interwencja w rodzinie w celu zatrzymania stosowania przemocy wobec jej członków. Zajmują się tym przedstawiciele służb uczestniczących w procedurze w ramach pracy w grupie roboczej – będzie to m.in. dzielnicowy i pracownik socjalny. Jeśli zaistnieje podejrzenie, że zachowania sprawcy przemocy wyczerpują znamiona przestępstwa znęcania się, to w takim przypadku może zostać wszczęte również postępowanie karne, które może się zakończyć skierowaniem do sądu aktu oskarżenia.

Ściganie i karanie przestępstwa znęcania się nad rodziną

Znęcanie się nad rodziną jest przestępstwem, za które grozi odpowiedzialność karna. Jest to przestępstwo ścigane „z urzędu”, a więc ściganie sprawcy nie wymaga wniosku ani zgody osoby pokrzywdzonej.

Zgodnie z art. 207 Kodeksu karnego karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 podlega ten, kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy. Wyższej odpowiedzialności karnej – karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 – podlega ten, kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny. Jeżeli działanie to jest połączone ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca

podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. Jeśli natomiast skutkiem znęcania się jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Środki izolacji sprawcy od pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

Zatrzymanie

- art. 15a ustawy o Policji - Funkcjonariusz Policji ma prawo zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego.
- art. 244 § 1a k.p.k. - Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.
- art. 244 § 1b k.p.k. Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

Art. 275a k.p.k.

- zatrzymanie stosuje się do ustania przyczyny zatrzymania, nie dłużej aniżeli 48h - w tym czasie prokurator może zastosować środki zapobiegawcze lub przekazać podejrzanego do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania.
- czas zatrzymania wydłuża się od tego momentu o 24h – aby sąd mógł wniosek rozpoznać i zastosować tymczasowe aresztowanie bądź wniosku nie uwzględnić (natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego)

Środki zapobiegawcze

- po zatrzymaniu osoby podejrzananej i ewentualnym postawieniu zarzutów popełnienia przestępstwa (np. z art. 207 § 1 k.k.) prokurator może zastosować środki zapobiegawcze (za wyjątkiem TA).

Celem zastosowania środków zapobiegawczych jest:

- zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania wyjątkowo - zapobiegnięcie popełnienia przez podejrzanego nowego, ciężkiego przestępstwa. Środki te, zwłaszcza na późniejszym etapie, może stosować także sąd.

Rodzaje:

Tymczasowe aresztowanie – stosuje wyłącznie sąd (art. 258 k.p.k.)

- Dozór Policji (art. 275 k.p.k.);
- Dozór Policji z obowiązkiem opuszczenia lokalu mieszkalnego (art. 275 § 3 k.p.k.)
- Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego przez sprawcę (art. 275a k.p.k.)

Obowiązki:

- zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu,
- zgłaszania się do organu dozoru w określonych odstępach czasu,
- zawiadamianie organu o zamierzonym wyjeździe i terminie powrotu,
- zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym,
- zakaz przebywania w określonych miejscach,
- inne ograniczenia swobody (np. zakaz zbliżania się na określoną odległość, program korekcyjno-edukacyjny).

Środki izolacji sprawcy od pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego (275a k.p.k.) przez podejrzanego wspólnie zamieszkującego z pokrzywdzonym:

- przesłanka – uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził;
- środek ten stosuje się na okres nie dłuższy niż 3 miesiące z możliwością przedłużenia przez sąd na dalsze okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące (może być ich więcej niż jeden);
- oskarżonemu, na jego wniosek można wskazać miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe.
- art. 275a § 3 k.p.k. - jeżeli wobec oskarżonego, zatrzymanego na podstawie art. 244 § 1a lub 1b, zachodzą podstawy do zastosowania środka zapobiegawczego przewidzianego w § 1,

Policja niezwłocznie, nie później niż przed upływem 24 godzin od chwili zatrzymania, występuje z wnioskiem do prokuratora o zastosowanie tego środka zapobiegawczego; wniosek powinien być rozpoznany przed upływem 48 godzin od chwili zatrzymania oskarżonego.

Środki izolacji sprawcy od pokrzywdzonego w postępowaniu cywilnym

Zobowiązanie do opuszczenia mieszkania orzekane na wniosek przez sąd cywilny (niezależnie od postępowania karnego):

- uprawnienie do złożenia wniosku przysługuje osobie dotkniętej przemocą, wspólnie zamieszkującej ze sprawcą – członkiem rodziny,
- przesłanką jest czynienie szczególnie uciążliwym wspólnego zamieszkiwania poprzez zachowanie polegające na stosowaniu przemocy,
- termin do rozpoznania sprawy – 1 miesiąc,

- wykonalność orzeczenia – z chwilą ogłoszenia,
- nowe uregulowania prawne (1046 k.p.c.) – skuteczna egzekucja bez konieczności zapewnienia pomieszczenia tymczasowego
- zmiana orzeczenia możliwa w razie zmiany okoliczności (zmiana lub uchylenie).

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r.

Art. 11a [Obowiązek opuszczenia mieszkania]

1. Jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta przemocą może żądać, aby sąd zobowiązał go do opuszczenia mieszkania.

2. Postanowienie zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie jednego miesiąca od dnia wpływu wniosku. Staje się ono wykonalne z chwilą ogłoszenia i może być zmienione lub uchylone w razie zmiany okoliczności.

Środki izolacji sprawcy od pokrzywdzonego w postępowaniu wykonawczym

- Postępowanie wykonawcze rozpoczyna się po uprawomocnieniu orzeczenia;
- W razie orzeczenia kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania sprawca przemocy w rodzinie pozostaje na wolności (najczęściej przebywa nadal z osobą pokrzywdzoną) i pozostaje w okresie próby (od 2 do 5 lat), często pod dozorem kuratora;
- W tym okresie sąd może zmieniać lub nakładać nowe obowiązki probacyjne, w tym zmierzające do izolacji sprawcy;
- W okresie próby skazanemu nie wolno naruszać porządku prawnego w żaden sposób, pod rygorem zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności i skierowania do zakładu karnego do jej odbycia.